

Иван Вазов

Два врага
(Епизод из превземането на
Пирот)

I

Наистина те страшно враждуваха. Когато се срещаха, те си фърляха стръвнишки погледи: да бяха зверове, щяха да се сдавчат. Но човешката ярост само ври в гърдите и блещи в очите. Затова е по-страшна.

Но днеска при Цапарчевата кръчма двамата противници първи път избухнаха и дойдоха до ножове.

– Ще ти изпия кръвчицата аз тебе! – закани се запенен Ламбо, горският стражар, лют човек, скитник и с неизвестно минало.

– Ще ти смажа главата като на змия! – изфуча Първан Лазаров.

Ламбо скръцна зъби, изгледа зверски противника си и си зема мъглите нагоре из планината. И не се завърна вече.

Много се дрънка и приказва из селото за тая смъртна умраза. Едни рекоха: на тая умраза в темеля е севда – Ламбо лудеял за Найда Гочева, а Първан му подлял вода и я зел, а после Ламбо я уплашил нещо... Други лучкаха: не е това, друго ще е; трети само жалеха Първана:

– Юнак е Първан над юнаците; но що му трябваше закачка с Ламба? Ламбо е македонец: който го помирише, носът му пада.

Но никой не знаеше наздраво.

Но скоро узнаха друго: Ламбо ходи из планините харамия с дружина и издебва Първана! Два пъти вече беше теглил куршум на него по бачковския път. Но и Първан не си поплюваше на ръцете. Събра потеря и в един тесен дол близо до Хвойна загащи харамииите: два избягаха, троица паднаха в плен, от които един ранен в рамото. Раненият беше Ламбо. Девет месеца лежа в Пловдивската тъмница, доде да го изкарат пред съда. Това се нарича предварителен затвор. Когато обвинителният акт на прокурора беше свършен вече и отидоха да изведат Ламбо, найдоха тъмницата пуста: Ламбо с още един другар затворник бяха изкопали проход под земята, излезли през нощта при Марица и пак уловили къра.

От тоя ден положението на Първана стана тежко: той навсякъде мислеше, че ще пукне някоя пушка въз него. Отмъстителният вид на харамията му се изпречваше зад всяка шубръка, колчим излизаше из село.

Година мина, друга мина и слава богу нищо не се случи, нито пък Ламбо се чу. На 1885 г. само дойде тъмен слух, че Ламбо се озовал в Сърбия, председателствувал някой сръбски митинг за Македония и после нищо... Скоро подир това обадиха, че македонецът паднал в Кресна

планина, когато турците разсипаха четата на Токмачева.

Дядо Таско се замисли, па рече:

– Бог да го прости, той и това си диреше. Но аз нали право ви казах? Кръвта вода не става.

Но Първан Лазаров се успокои.

II

Същата година крал Милан ни обяви братоубийствената война.

Както знаем, настъплението на врага към София стана бързо: повръщането му се извърши още по-бързо. Светът от едни почуди падаше в други. Той се слиса, като чу при Сливница желязното „ура“ на България, с което тя блъсна неприятеля в гърдите; той се смая, като видя нашата неопитна, зелена войска, че се биеше и побеждаваше без хляб, без патрони, без резерва отзад, без полководец отпред.

.....

На 14 ноември българската армия, средната колона, с пряпорци развети и предвождана от „Шуми Марица“, прекрачи сръбската граница при Сухов мост и се озова, раздиплена в боен ред, четири километра пред Пирот.

III

Надвечер, къде края на опасния бой, който последва там и в който най-напред сръбските батареи от „Кел таш“ и „Черна чука“ засипаха изневерешки с дъжд гранати нашата войска в равното поле, ескадронът на капитана И...рова се увлече някъде надясно от Пирот и две сръбски гранати тупнаха пред ескадрона. Те бяха от последните. Едната се пукна и облак дим забули конниците. Конете отскокнаха назад с настръхнали гриви и опашки и ескадронът бежишком се отдалечи до една рътлина, която го заслони. Ротмистърът заповяда да се прегледат.

Преброиха се, липсваше един.

– Кой е?

– Първан Лазаров, ефрейторът.

Красивото лице на ротмистра се намръщи скръбно.

– Уби го гранатата, господин поручик, видях го, като се катурна от коня – разправи един.

В тоя миг един буен алест кон без ездач припкаше уплашен насам с килнато седло. Той се спря пред ескадрона и пръхаше, и тупаше с окървавено ухо.

– „Кралят!“ – извикаха.

„Кралят“ беше Първановия кон. Нямаше вече съмнение, че клетият ефрейтор е загинал.

Топовните гърмежи съвсем престанаха.

– Идете да го намерите и донесете на превързочния пункт, ако е жив – поръча ротмистърът на двама конници повече за очищение на съвестта си, понеже бе уверен, че ефрейторът е станал на парчета.

Ескадронът пак мръдна и изчезна във вечерната мрачина.

След една минута никой вече от Първановите другари не мислеше за Първана. Първан беше забравен, защото Първан беше умрял.

Така е на война...

IV

А Първан лежеше се там, дето падна. Никой не беше дошъл да го дири... Вероятно пратените конници бяха изгубили посоката... Граната го не закачила, но от силата на пръскането ѝ беше паднал от коня си и ударил главата си в земята и там останал полумъртъв.

А около нощта настъпваше тиха и звездна. Полумесецът се подаде над Руй планина зад едно було мъглива ведрина и заля с мътна, слаба светлина полето... Тук-там по черните хълбоци на пиротските бърда и в полите им заблещукаха огънчета – стоянките на двата неприятелски лагера. А там, около тия лагери, из лозята, по хълмовете и по равнината се валяха окървавените трупове на стотини човешки същества – до завчера еднокръвни братя и мирни човеци, а днес кръвожадни врагове... Сдавчили се, бедните, тука, убили се, утрепали се и сега лежат тихо на хладната земя; под студената завивка на нощта, без даже добре да знаят защо са дошли тука и кому е трябвала тяхната смърт. Забравени са те вече, не мисли никой за тях, непотребните, на това кърваво бойно поле, а най-малко ония, които са ги довели тука...

Първан се лежеше неподвижен.

Той се бе унесъл от слабото мозъчно сътресение, но унасянето му беше пълно с тревожни и страшни блянове, с грозни образи, които му притискаха като с куршум гърдите и го задушваха с ужас.

Изведнаж силна светлина, придружена с гръмотевичен трясък, блесна над Пирот. Голям огнен стълп, приличен на струята на някой шадраван от пъкъла, озари всички планини, полето и небето. Хиляди пукоти и гръмоти излизаха с лавата, която се разсипваше над града и го осветяваше като дене.

Сърбите фърляха във въздуха Пиротската крепост.

Тоя заслепителен блясък извади Първана от несвят. Той отвори очи, па пак замижа, заслепен от блескавината. След няколко секунди всичко се спотаи пак. Първан се окопоти. Нощният студ го посьживи. Той се опита и стана. Никаква силна болезка не чувствуваше – разбра, че не е ранен. Той се озърна около. Позна, че е самичък в това пусто място. Околовръст се чернееха върховете, насаяни с червени точки – това бяха огньовете на сръбския лагер. Той съобрази, че българският трябваше да бъде долу, и тръгна на изток. Той доста дълго вървя по тая посока из някакви си лозя и дърволяк. По едно време Първан съпикаса, че

се намира между някакви стобори и плетища. Той се спря очуден. Разбра, че ще е влязъл в самия Пирот!

– Още по-добре – каза той. – Пирот е наш.

И той тръгна храбро напред.

Той се лъжеше: Пирот не беше още ни сръбски, ни български. В началото на боя един наш отряд проникна там по дирята на сръбски солдати, изтласка ги на запад и зафана източната част на града, който вече пустееше; но надвечер отрядът се тегли извън града от страх да не стане изненада от страна на врага през нощта.

Пуси и тъмни бяха пиротските улици; само едни кучешки лаеви пресичаха грозното мълчание, което царуваше. Явно беше, че градът или е напуснат от жителите си, или всичко живо се е потъмняло в дупки и се таи. Първана фана да го издува. Да е превзет Пирот, щеше ли да има такава глухота? Той помисли дали не бива да се върне по стъпките си. Изведнаж далеко зад града загърмяха топове и кюпенците на дюкяните затрепериха от еката.

– Какво ще е това? Нощна атака – помисли си ефрейторът.

Току-що стигна до завоя на улицата, дето мъждееше един фенер, изтопуркаха зад него двама конника сърби.

На слабата светлина те го познаха по облеклото, че е български войник.

– Бугараш! – извика единият.

– Оцу и свецу! – изфуча другият, па и двамата препуснаха към нещастния момък (защото в най-западната част на града се държаха още няколко сръбски войници).

Първан видя, че няма друго средство, и си плю на краката. Конниците го спогнаха с голи саби... Той тичаше из някаква тясна, тъмна като рог улица. На едно място Първан се подхлъзна и падна в някаква локва с леплива течност, която му се стори, че е кръв, и по кожата му попълзяха мравки... Но то беше вино ново от разляна бъчва... Той тозчас скокна и фукна напред. Но падането му даде време на гонителите да го приближат и той чу конското тупуркане вече в петите си. Един от кавалеристите замахна със сабята си и закачи с върха рамото му. Първан охна и изпусна пушката. Но той успя да отбегне втория удар. Той се уклони под ниските широки стрехи на улицата и под тях продължаваше да бяга почти успоредно с конниците. Мракът под стрехите им препятствуваше да го следят хубаво. На едно място той залетя и се блъсна о вратата на един дюкян и тя се отвори... Той се мръдна вътре и там се тръшна примрял.

Гонителите нищо не забележиха и отминаха напред.

V

Първан не можеше да се помръдне; изтеклата от рамото му кръв, умората му и ужасните му сътресения пак го фърлиха в несвяст. Но младостта над всичко надвива. Подир кратък отдых съзнанието му се повърна. Къде е сега? Нищо не видеше в тъмнината; той побара с ръце наоколо: напипа някакви си качета и дреболии, по които позна, че прибежището му е една бакалница... Той си напипа мокрите ръкави и пак неволно изтръпна при мисълта, че това е кръв. Вратичката оставаше зинала наполовина; от нея влизаше струя от нощната дрезгавина и студ.

Минаха, не минаха десетина минути, един човек се показа на прага.

Той влезна дебелашки вътре, хлопна грубо и заключи вратата, като измърмори някаква псувня по сръбски и тръшна нещо тежко на пода. После драсна кибрит и запали една ламбичка, окачена на зида. При мъжделивата светлина Първан видя, че е в една сиромашка бакалница, а стоварените от непознатия неща бяха от друга някоя разбита бакалница. Влезлият вероятно беше стопанина тука. Той бе в силах. Първан разбра, че от него милост няма да чака. Когато обирникът се извърна, Първан с ужас позна Ламба македонецца. В същия момент и Ламбо позна нощния си гост: свирепа ярост изкриви лицето му.

Значи слухът за смъртта на Ламба бил лъжлив?

– Да – пошушна ефрейторът.

– Падна ми, проклето куче, на ръцете – каза Ламбо.

– Убий ме! – продума Първан.

– Ба, ще те погляда... Две години и половина чаках: ти сам ми дойде на крака – изръмжа с глух глас македонецът, като измъкна камата си.

Първан нищо не отговори, една смъртна слабост обфана цялото му същество.

А гърмежите отвън се трещяха и цепеха въздуха...

VI

На сутрешния ден, по пладне, влезна в покорения Пирот и капитан И...ров с ескадрона си. Когато минаваха из една тясна улица, ротмистърът смаян видя изправен до една лавка Първана Лазаров, че му държеше под козируг. До Първана и Ламбо правеше същото.

– Бре, Първане, жив ли си? Дето те не сеят, там никнеш! – извика офицеринът засмян и зарадван.

– Извинете, господин поручик, дойдох таз нощ на гости на един стар приятел – и Първан посочи Ламба.

– Точно така, ваше благородие – поклони се Ламбо, – превързахме му и раната, дребно нещо...

Първан вкратце разправи на началника си своята случка.

Ротмистърът се усмихна, като се чудеше, па каза:

– Браво, браво! Земи си „Краля“, че плаче за тебе, па върви.

„Кралят“ не плачеше, а цвилеше от радост. Когато го яхна, Първан попита Ламба:

– Бай Ламбо, познаваш ли дяда Таска?

– Ручал съм на трапезата му три пъти.

– Хубаво. Дядо Таско казва, че „кръвта вода не става“. Сбогом.

И свали шапката си до коляно, та му се поклони и препусна с ескадрона...

1886

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Надежда Владимирова

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/5016>]